

آینه پژوهش

سال سی و ششم، شماره چهارم
مهر و آبان ۱۴۰۴
ISSN:1023-7992

دوماهنامه نقد کتاب، کتاب شناسی و
اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی

۲۱۴

۲۱۴
دوماهنامه
آینه پژوهش

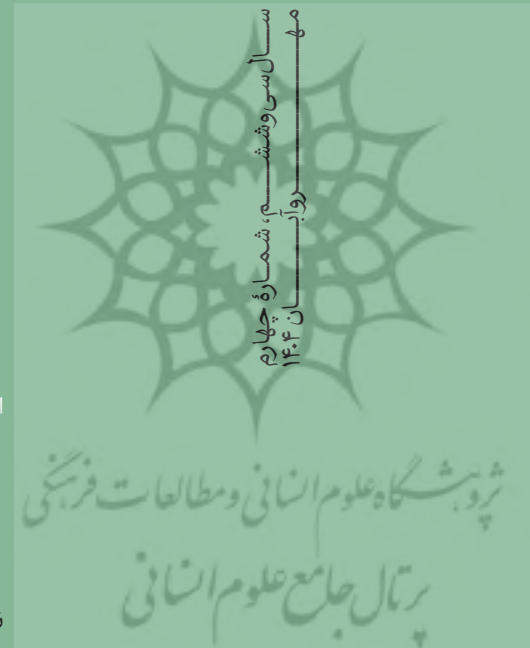
Ayeneh-ye- Pazhoohesh

Vol.36, No.4 Oct - Nov 2025

A bi-monthly journal exclusively
review & information dissemination

214

dedicated to book critique, book
in the field of Islamic culture

ابلیا گرشویج / سید احمد رضا قائم مقامی | رسول جعفریان | سید علی میرافضلی | فاطمه شاملو | مریم حسینی
لیلا عبدی خجسته / سمیع الله | عبدالجبار رفاعی / محمد سوری | مجید جلیسه | امید طبیب زاده
الیو برانکافورته / روزبه مصاحب | سید محمد حسین حکیم | آنتونیو پانایینو / لیلی وهرام
امیرخانی | حیدر عیوضی | زکی نجیب محمود / حمیدرضا تمدن | آریا طبیب زاده | رقیه فراهانی
حمید عطائی نظری | میلاد بیگدلو | علی راد | سیدرضا باقریان موحد | علی ایمانی ایمنی | جویا جهانبخش

لقبی اشکانی در سرود جان و اشاره‌ای به اصل لغت سارویه و سابقه نام تخت جمشید
نسخه خوانی (۴۲) | احمدشاد غزنوی و صدر کرمانی | محبوبیت سفرنامه‌های فرنگ ناصرالدین شاه در
هندوستان متّحده | از نگاه عربی: متفکران معاصر ایران و جهان عرب (۳)
چاپ نوشت (۲۱) | سلسله مباحث نظری در باب تاریخ ادبیات، براساس آرای رنه ویک (۳)
سخنان حکمت آمیز زبان فارسی در سفر به غرب | وقفنامه‌ای از آخرین روزهای زندگی شیخ بهایی
دو گزارش نجومی از کارنامه اردشیر بابکان (۳: ۴-۷؛ ۴: ۶-۷) | ماجرا کم کن؛ گزارش بیتی از حافظ
آینه‌های شکسته (۱۱) | داستان احیای اندیشه فلسفی در مصر | یادداشت‌های لغوی و ادبی (۶)
اشعار تازه یاب از شاعران دوره قاجار با استناد به نشریات آن عصر | «و سخت عجب است کار گروهی از
فرزندان آدم!» | کتابی با عنوان حاصل الترجمان؟ | طومار (۱۳) | فیض گفتار نجف

کتاب شناسی دبیرستان البرز تهران

نکته، حاشیه، یادداشت

پیوست آینه پژوهش: ♦ قنیه الفتیان

♦ یادنامه استاد موسی اسوار

پرتال
دوماهنامه
آینه پژوهش
Jap.isca.ac.ir

مروری بر زندگی و آثار زنده‌یاد استاد موسی اسوار

آمنه بیدگلی

اشاره

استاد موسی اسوار، ادیب، مترجم، ویراستار برجسته و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی، نقش مؤثری در ادبیات تطبیقی و ترجمه ادبیات عرب در ایران ایفا کرد. اسوار با تسلط بر زبان‌های فارسی و عربی، آثار مهمی از شاعران و نویسندگان عرب، از جمله متنبتی، محمود درویش، نزار قبانی و جبران خلیل جبران، را به فارسی برگرداند. او، همچنین در معرفی ادبیات فارسی به جهان عرب نقش داشت. افزون بر این به دلیل مدیریت شورای عالی ویرایش سازمان صداوسیما و بنیان‌گذاری برنامه «فارسی را پاس بداریم»، در ارتقای سطح کاربرد زبان فارسی معیار، سهم بسزایی داشت. دغدغه اسوار، تأکید بر مشترکات فرهنگی و زدودن سوء تفاهم‌ها از طریق ترجمه دقیق و آگاهانه بود. او در چهاردهمین جشنواره بین‌المللی فارابی (۱۴۰۲ش)، در بخش ترجمه از عربی به فارسی، عنوان مترجم برتر را دریافت کرد و برای ترجمه کتاب اگر باران نیستی نازنین، درخت باش برنده جایزه کتاب فصل شد. این پژوهش، به زندگی و معرفی کارنامه علمی، اجرایی و آثار استاد موسی اسوار می‌پردازد و به اختصار، سهم او را در غنای فرهنگ ترجمه ایران تبیین می‌کند.

۵۳۹

آینه پژوهش | ۲۱۴
سال ۳۶ | شماره ۴
مهر و آبان ۱۴۰۴

مطالعه کارنامه موسی اسوار، مترجم، ویراستار و ادیب معاصر، دریچه‌ای به اهمیت ادبیات تطبیقی و نقش مترجم در پیوند فرهنگ‌ها می‌گشاید. اسوار که بر زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی تسلط داشت، بخش عمده فعالیت خود را صرف معرفی شاهکارهای ادبی عرب به مخاطبان ایرانی و شناساندن غنای فرهنگی ایران به جهان عرب کرد. او با مساعی خود در شورای عالی ویرایش صداوسیما و ابداع برنامه‌هایی برای پاسداری از زبان فارسی معیار، میراثی ماندگار در حوزه زبان‌شناسی و فرهنگ بر جای گذاشت. این پژوهش، ضمن ارائه‌ی نمای کلی از زندگی و تحصیلات اسوار، به‌طور خاص بر ارائه کارنامه ادبی و اجرایی او متمرکز است و تأثیر عمیق وی بر تعاملات فرهنگی ایران و جهان عرب را بررسی می‌کند.

مروری بر زندگی

موسی اسوار در سوم مرداد ۱۳۳۲ شمسی در کربلا متولد شد. جد پدری او که نائینی بود، بنا به اعتقادات مذهبی، در میان سالی، همراه با اعضای خانواده به عتبات نقل مکان کرد. پدر اسوار

فرزند آخر وی بود و در زمان مهاجرت خانواده به کربلا خردسال بود. او و فرزندان دیگر در آن محیط و با آن اعتقادات مذهبی بزرگ شدند و تأهل اختیار کردند (ترجمه راهی برای شناخت همدیگر و زدودن سوء تفاهم‌ها، ص ۱۸). با اینکه موسی و خواهر و برادرانش در کربلا متولد شدند اصالت ایرانی خود را حفظ کردند اسوار سال اول ابتدایی را در مدرسه ایرانی‌ها گذراند و سال دوم تا ششم را به خواست پدر در مدرسه ملی - مذهبی، از مدارس موفّق عراقی، تحصیل کرد. در مدارس ملی مذهبی، افزون بر دروس مصوّب آموزش و پرورش، دروس دینی و اعتقادی نیز تدریس می‌شد. پس از اتمام کلاس ششم و کسب نمره ممتاز، دوره متوسطه را در مدارس رسمی نظام آموزشی آنجا گذراند. از دوران نوجوانی، گرایش او به ادبیات و متون اندیشه‌ورزانه شکل گرفت و تشویق معلمان، «ذوق نوگرایی» را در وی شکوفا ساخت. ابتدا متون تاریخی قبل از اسلام و صدر اسلام را می‌خواند؛ سپس، به ادبیات گرایش پیدا کرد. او در مصاحبه‌ای از کتابی با عنوان الامام علی: نیراس و متراس، نوشته یک مسیحی لبنانی به نام سلیمان کتانی که برنده جایزه مسابقه‌ای در شهر نجف شده بود، یاد می‌کند. او آن کتاب را خوانده بود و از نشر آن لذت برده بود (همان، ص ۲۰). سپس، به خواندن کتاب‌های جرجی زیدان نویسنده، تاریخ‌نگار، داستان‌نویس و روزنامه‌نگار عرب‌زبان لبنانی مسیحی (۱۸۶۱-۱۹۱۴ م.) علاقه مند شد. با اینکه در آن دوران هیچ تخصصی دربارهٔ رمان نداشت از خواندن رمان‌های زیدان که به روایت تاریخ در قالب رمان می‌پرداخت، لذت می‌برد و بدین نحو شمع ادبی او قوی می‌شد. در شرح احوال بسیاری از مفاخر می‌خوانیم که معلم، استاد یا راهنمایی داشته‌اند که در شکل‌گیری شخصیت ادبی یا علمی ایشان مؤثر بوده‌اند. موسی اسوار نیز از این نعمت برخوردار بوده است. او از معلم ادبیات خود که شاعر و صاحب نظر بوده به نیکی یاد کرده و او را اولین مشوق خود در سرودن شعر دانسته است. دربارهٔ او گفته است «با وجود اینکه شعر کلاسیک می‌گفت خیلی در تصویرسازی نو بود و ذوق نوگرایی را در من نشانده» (همان، ص ۲۰-۲۱). همچنین، اولین جرقه‌های ویرایش را نیز در وجود او روشن کرد.

در همان سال‌های نوجوانی با مطالعه اشعار شاعران کهن عرب، نظیر متنّبی و حسان ثابت، و شاعران نوگرایی عرب، نظیر بدر شاکر سیّاب (۱۹۲۶-۱۹۶۴ م.) و عبد الوهّاب بیاتی (۱۹۲۶-۱۹۹۹ م.)، و خواندن ترجمهٔ رمان‌های معتبر دنیا، نظیر گوژپشت نوتردام، اثر ویکتور هوگو^۱، اندوخته ارزشمند و فاخری از ادبیات عرب برای خود فراهم کرد. اسوار در سال سوم متوسطه اولین شعر

۵۴۰

آینه پژوهش | ۲۱۴

سال ۳۶ | شماره ۴

مهر و آبان ۱۴۰۴

1. Victor Marie Hugo (1802-1885)

نوی خود را برای چه گوارا^۱، نویسنده و مبارز آرژانتینی، سرود. دبیر ادبیات او را تشویق کرده بود؛ این تشویق در او تأثیر بسزایی گذاشته بود. معلّم، آن شعر اسوار را دو سال بعد برای دانش آموزان خوانده بود. دوستان اسوار این مطلب را به او منتقل کرده بودند و همین امر او را بسیار تحت تأثیر قراردادده بود. اسوار در خاطرات خود گفته است در ایام تابستان که همسالانش به بازی می پرداختند، او با خود عهد کرده بود روزی ده بیت از اشعار جاهلی و معلّقات سبع را حفظ کند. او همچنین قصیده‌ای ۱۵۸ بیتی از جمیل صدقی زهاوی (۱۸۶۳-۱۹۳۶م) را حفظ کرد. زهاوی که به روایتی اصالتش به سرپل ذهاب می‌رسد، این قصیده بلند را برای روشنفکرانی که به دست جمال پاشا، والی عثمانی، اعدام شده بودند، سروده بود. آن شعر ارزش ادبی چندانی نداشت و در آن زمان تنها جنبه ملی و میهنی و همچنین قدردانی از معلمش او را به این کار تشویق کرده بود (همان، ص ۲۲-۲۳).

اسوار در نوجوانی مطالبی را برای روزنامه‌ها و مجلات محلی ارسال می‌کرد و منتشر می‌شد. از آن جمله است مطالبی که از او در نشریه‌های طنز الفکاهة و المتفرج به چاپ رسید. او گفته است کسی باورش نمی‌شد نویسنده این مطالب نوجوان است. همچنین در روزنامه‌ای با عنوان الجمهورية شعری کلاسیک از او منتشر شد. در این ایام، روزنامه محلی المجتمع نیز در هر شماره شعری، کلاسیک یا نو، از او منتشر می‌کرد. او همچنین در مجله وزینی به نام الحرف، نقد، داستان و شعر می‌نوشت. او بعدها رسماً شعر می‌گفت و اشعارش را به مجلات نسبتاً معتبر می‌داد (همان، ص ۲۳).

زندگی در میان دو فرهنگ ایرانی و عراقی سبب تسلط او بر هر دو زبان شد. او علاقه‌اش به شعر شاعران کلاسیک عرب (نظیر مُتَنَبّی و حسان ثابت) و نوگرای عرب (بدر شاکر سیّاب و عبدالوهاب بیاتی) را مدیون همان سال‌ها می‌داند.

در زمستان ۱۳۵۰ ش، در حالی که مشغول گذراندن کلاس یازدهم بود، به دلیل اختلافات بین دو دولت ایران و عراق، به همراه سایر ایرانیان ساکن عراق، مجبور به بازگشت به ایران شد. در ایران به دلیل علاقه به رشته طبیعی کلاس پنجم دبیرستان (یازدهم) را دوباره گذراند. او از دکتر سید محمود طباطبایی اردکانی که در آن زمان معلّم ادبیات بود، بسیار به نیکی یاد کرده است. پس از اتمام دوره دبیرستان با شرکت در کنکور سراسری در رشته علوم تربیتی، در دانشگاه اصفهان،

1. Ernesto che Guevara(1928-1967)

پذیرفته شد و رتبه اول را دریافت کرد. دکتر علی شریعتمداری، وزیر فرهنگ و آموزش عالی در دولت موقت بازرگان و اولین رئیس فرهنگستان علوم، از جمله استادان این مقطع بوده که با اسوار نیز ارتباط خوب و دوستانه‌ای داشته است (همان، ص ۲۴-۲۵).

اسوار مقطع کارشناسی ارشد را نیز در رشته فلسفه تعلیم و تربیت در دانشگاه تهران گذراند. دکتر غلامحسین شکوهی از جمله استادان او در این دوره بوده است. به زعم او، محضر استادان «به لحاظ شخصیتی و رفتارهای انسانی، تعامل و ارتباطشان با دیگران» (همان ص ۲۵) مغتنم بود. اسوار این مقطع را نیز با کسب رتبه اول، به اتمام رسانید. این پیشینه علمی، چارچوبی فلسفی و روشمند به فعالیت‌های بعدی او بخشید.

راتبه (بورسیه) دکتری اسوار قطعی بود؛ در حالی که منتظر دریافت آن بود، با انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه‌ها مسیر زندگی و کار او تغییر کرد.

کارنامه اجرایی: ویراستاری و پاسداری از زبان فارسی

فعالیت حرفه‌ای اسوار در حوزه زبان و ادب فارسی ابتدا با ترجمه اشعار عربی آغاز شد. او در سال ۱۳۵۴، همکاری خود را با انتشارات دانشگاه ابوریحان آغاز کرد. در ۱۳۵۷ در بنگاه ترجمه و نشر کتاب مسئول مقالات بخش دانشنامه ایران و اسلام شد. در آن زمان احمد بیرشک مدیر دانشنامه ایران و اسلام بود. دقت او از همان ابتدا بر مسئولین آن بخش مبرهن شده بود. در آن مرکز مدتی با پروفیسور عدنان صادق ارزی که از ترکیه به بنیاد فرهنگ ایران مأمور شده بود و چند روز در هفته در بنگاه ترجمه و نشر کتاب حضور داشت، در زمینه رفع خطاهایی در ضبط و تصحیح برخی ابیات عربی نسخه خطی اوامر العالییه فی امور العالییه، همکاری کرد. در همان سال عدنان صادق پس از بازگشت به ترکیه، شرایط تدریس اسوار را در دانشگاه آنکارا فراهم کرد. این فرصت به دلیل مشکل نداشتن ویزا و نگذراندن خدمت نظام از دست رفت (همان، ص ۲۶).

اسوار در همان سال مجموعه شعر آخر شب اثر محمود درویش را ترجمه کرد. این اولین دفتر شعر عربی بود که اسوار ترجمه می‌کرد. این دفتر را اخوان ثالث ویرایش کرد (همان، ص ۲۷).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی که بنگاه ترجمه و نشر کتاب در زیر مجموعه وزارت علوم قرار گرفت، اسوار با دریافت گواهی سابقه کار، به عنوان ویراستار، در صدا و سیما استخدام شد. از اواخر سال ۱۳۶۱ همکاری او با انتشارات سروش آغاز شد. خدمات او در آن مرکز به ویرایش و ترجمه و عضویت در شورای کتاب و ارزیابی و مشاوره اختصاص داشت (متن نه باید بوی ترجمه بدهد و نه

بوی ویرایش، ص ۳۱). ویرایش آثاری چون ترجمه قرآن و معلقات سبع از عبدالمحمد آیتی، فرهنگنامه شعری از دکتر رحیم عقیقی، مثلها و حکمتها در شعر فارسی و فرهنگ اشعار حافظ، از مرحوم دکتر احمد علی رجایی از جمله فعالیت‌های اسوار در این دوره است.

در سال ۱۳۶۷، در انتشارات سروش «شورای کتاب» تشکیل شد. موسی اسوار، احمد سمیعی گیلانی، جهانگیر افکاری، رضا سید حسینی، اسماعیل سعادت، ابوالحسن نجفی، امیرجلال‌الدین اعلم، علی اشرف صادقی، حسین معصومی همدانی و کامران فانی اعضای این شورا بودند (ترجمه راهی برای شناخت همدیگر و زدودن سوء تفاهم‌ها، ص ۲۸). در این شورا اهل قلم و اندیشه گرد هم می‌آمدند و به صورت ادواری با یکدیگر تبادل اندیشه می‌کردند. غلامحسین یوسفی، سید جعفر شهیدی، عبدالحسین زرین‌کوب، عباس زریاب خویی، هوشنگ گلشیری و بهاء‌الدین خرمشاهی، از جمله بزرگانی بودند که در این جلسات حضور داشتند (همان جا). اسوار برگزاری این جلسات را بسیار سودمند دانسته است. او دوره طلایی انتشارات سروش را مرهون همین جلسات و معرفی اهل قلم و کتاب‌هایشان دانسته است. با کسب شهرت انتشارات سروش اولین پایه‌های فرهنگ آثار بنا نهاده شد و رضا سید حسینی مسئولیت فرهنگ آثار را پذیرفت، وظیفه این شورا ویرایش در صدا و سیما و انتشارات سروش بود.

در سال ۱۳۷۰ «شورای عالی ویرایش در صدا و سیما» تأسیس شد. اعضای این شورا عبارت بودند از: موسی اسوار، احمد سمیعی گیلانی، رضا سید حسینی، اسماعیل سعادت، ابوالحسن نجفی، علی اشرف صادقی، حسین معصومی همدانی و حسن مرندی. اسوار بیست و چهار سال عضو فعال این شورا بود. او از ابتدا دبیر و در مقطعی، پس از مهدی فیروزان، رئیس این شورا بود. تهیه و تدوین جزوه‌های آموزش زبان فارسی برای کارکنان صدا و سیما، برگزاری دوره‌های آموزشی، شناسایی و جذب ویراستاران قابل، برگزاری آزمون‌های سراسری زبان فارسی در صدا و سیما، نظارت بر کاربرد زبان فارسی در برنامه‌های صدا و سیما، طراحی و ساخت میان‌پرده‌های آموزشی تلویزیونی درباره زبان فارس و برگزاری همایش‌ها و سمینارهای علمی - آموزشی، از جمله فعالیت‌های این شورا بود (همان، ص ۳۰-۲۸، نیز نک: گفت و گو با احمد سمیعی گیلانی، ص ۷۳-۷۵).

اسوار همچنین مدتی در کارگاه‌های ویرایش پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی امروز، مرکز نشر دانشگاهی و دانشگاه تهران تدریس می‌کرد (ترجمه راهی برای شناخت همدیگر و زدودن سوء تفاهم‌ها، ص ۳۰).

از نظر اسوار ویراستاری دو فرآیند دارد: تشخیص و آفرینندگی. او بر آن بود «اغلب ویراستاران در فرآیند تشخیص موفق هستند و کارهایشان بیش و کم قبول است؛ اما در فرآیند آفرینندگی که باید عبارت و خطا را اصلاح یا غنی و زیباتر کنند ناتوان هستند» (همان، ص ۳۶).

در سال ۱۳۹۶ اسوار به عضویت پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی درآمد و در سال ۱۴۰۰، با حکم دکتر حداد عادل، مدیریت گروه ادبیات تطبیقی فرهنگستان را بر عهده گرفت. او در سال‌های مدیریت گروه ادبیات تطبیقی طرح‌های ارزشمندی را پیش برد. استاد اسوار در اوایل خرداد ماه سال ۱۴۰۴ با نشانه‌های بیماری ریه در بیمارستان بستری شد. پس از تشخیص سرطان ریه بلافاصله درمان آغاز شد؛ ولی به دلیل پیشرفت بیماری، مؤثر واقع نشد.

استاد موسی اسوار در بامداد سه‌شنبه سوم شهریورماه ۱۴۰۴ شمسی، در سن ۷۲ سالگی، در تهران درگذشت. مراسم تشییع او، در چهارم شهریور، در فرهنگستان زبان و ادب فارسی، با حضور خانواده، دوستان و اعضای شورای فرهنگستان برگزار شد. در این مراسم دکتر غلامعلی حداد عادل، دکتر امید طبیب‌زاده، دکتر علی‌اشرف صادقی و دکتر مریم حسینی از مراتب علمی و سجایای اخلاقی اسوار سخن گفتند. پیکر استاد موسی اسوار در قطعه نام‌آوران بهشت زهرا به خاک سپرده شد.

۵۴۴

آینه پژوهش | ۲۱۴
سال ۳۶ | شماره ۴
مهر و آبان ۱۴۰۴

کارنامه ادبی: ترجمه و تألیف در حکم پیوند فرهنگی

در این بخش آثار استاد اسوار در قالب تألیف و ترجمه به اختصار معرفی می‌شود:

- تألیف کتاب: پژوهش در شعر امروز عرب
- مهم‌ترین کار تألیفی ترجمه‌ای استاد اسوار کتاب از سرود باران تا مزامیر گل سرخ: پیش‌گامان شعر امروز عرب است که اثری مرجع و تحقیقی جامع در معرفی جریان‌های شعر نو عرب محسوب می‌شود. چاپ اول این کتاب در سال ۱۳۸۱، به همت انتشارات سخن، منتشر شد.
- ترجمه از انگلیسی به فارسی
- اسوار آثار متعددی از جبران خلیل جبران را، مستقیماً، از انگلیسی به فارسی ترجمه کرد؛ از آن جمله است: عیسی، پسر انسان (۱۳۷۳)، پیامبر و باغ پیامبر (۱۳۷۶)، ماسه و کف و خدایان زمین (۱۳۷۳) و دیوانه و پیشگام و سرگشته (۱۳۷۷).
- ترجمه از عربی به فارسی: معرفی ادبیات معاصر و کلاسیک عرب
- اسوار در معرفی شاعران و نویسندگان برجسته عرب، پیشگام بود. او در سال ۱۳۵۴ با ترجمه اشعار آدونیس، با عنوان ستاره‌ها در دست، او را برای اولین بار به فارسی‌زبانان معرفی کرد. ترجمه

آثار محمود درویش با عناوین اگر باران نیستی نازنین، درخت باش (۱۳۸۰) و آخر شب: ادبیات فلسطین (۱۳۸۴) و اشعار عاشقانه‌های نزار قبانی در کتاب تا سبز شوم از عشق: شعرهای عاشقانه و نثر نزار قبانی (۱۳۸۲)، مهم‌ترین فعالیت‌های او در این حوزه است.

• ادبیات داستانی و مقاومت

در حوزه داستان، ترجمه آثاری چون ادبیات مقاومت در فلسطین اشغال شده و تا هر وقت که برگردیم از عَسَّان کَنفانی (۱۳۶۲) و رمان‌های پنج صد (۱۳۸۴) درخت نخل و همسایه‌ها (۱۳۸۵) و سایه‌هایی بر پنجره (۱۳۹۲) از غائب طعمه فرمان و رمان درخت‌ها و قتل مرزوق از عبدالرحمان مُنیف (۱۴۰۱) دریچه‌ای به شناخت تحولات فکری منطقه عربی گشود.

• ادبیات کهن و تاریخ‌نگاری

اسوار آثار مهمی از ادبیات کهن عرب را نیز ترجمه کرد. او چکامه‌های متنّبی (۱۳۸۷) و شکوه متنّبی (۱۳۹۹) را ترجمه کرد. اسوار متنّبی را «بزرگ‌ترین شاعر کلاسیک جهان عرب» و هم‌تراز با حافظ در ادبیات فارسی می‌داند که راز جاودانگی اش در «جهانی بودن» شعرش نهفته است. او ادبیات و تاریخ‌نگاری آن از طه حسین (۱۳۹۰)، همچنین اشعار عربی سعدی (۱۳۹۴) را نیز به فارسی برگرداند.

اسوار درباره معیار کار خود در ویرایش و ترجمه معتقد بود که متن نه باید بوی ترجمه بدهد و نه بوی ویرایش. همچنین متنّبی را مدخلی مناسب برای صورت‌بندی یک گفت‌وگوی بین‌فرهنگی ارزیابی کرده و او را مناسب‌ترین نمونه تعامل دو فرهنگ از دو اقلیم هم‌جوار خوانده است.

• ترجمه از فارسی به عربی

اسوار تنها دو اثر را از فارسی به عربی ترجمه کرد: الشعر الحدیث فی ایران (شعر امروز ایران/۱۳۸۴ش) و النحو الهندی و النحو العربی (نحو هندی و نحو عربی، اثر فتح‌الله مجتبایی/۱۴۰۳ش).

او ترجمه شعر فارسی، به ویژه حافظ، به عربی را «بسیار دشوار» می‌داند؛ زیرا یافتن معادل برای ظرایف عرفانی و لایه‌های معنایی دشوار است. با وجود این، در معرفی ادبیات فارسی به جهان عرب نقش محوری داشت، از جمله در تهیه ویژه‌نامه شعر امروز ایران که در سال ۲۰۰۴ م در مجله الآداب لبنان منتشر شد.

اسوار همچنین کتاب‌های پرتوهای از اندیشه امام موسی صدر (۱۳۹۰) و روح تشریح در اسلام (۱۳۹۳) را ترجمه کرد. او همواره در کار ترجمه و ویرایش آثار امام موسی صدر، به زبان فارسی مشاور مترجمان و ویراستاران مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر بوده است

• مقالات و مصاحبه‌ها

از اسوار مقاله‌ها و مصاحبه‌های متعددی در نشریات داخلی و خارجی در حوزه‌های ادبیات تطبیقی، نقد، ترجمه و دستورخط منتشر شده است. از آن جمله است:

تألیف‌ها

- «از آستانه تا آسمان: نقد و بررسی کتاب پیشگامان شعر امروز عرب»، کتاب‌ماه ادبیات، شماره ۶۸، خرداد ۱۳۸۲، ص ۷۲-۸۳؛
- «در رثای بغداد: نگاهی به قصاید عربی سعدی»، سعدی‌شناسی، شماره ۱۵، اردیبهشت ۱۳۹۱، ص ۱۶۷-۱۷۷؛
- «آن پیر دیر ادبیات تطبیقی»، نامه فرهنگستان، ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی، س ۲۳، ش ۴، مهر و آبان ۱۴۰۳، ص ۳؛
- «زبان فارسی را آیتی بود؛ به یاد عبدالمحمد آیتی»، نگاه نو، ش ۹۹، پاییز ۱۳۹۲، ص ۲۰۸؛
- «اثر پروانه: یادی از محمود درویش»، نگاه نو، ش ۷۹، آبان ۱۳۸۷، ص ۷۲؛

۵۴۶

آینه پژوهش | ۲۱۴
سال ۳۶ | شماره ۴
مهر و آبان ۱۴۰۴

ترجمه‌ها

- آدونیس، «اوهام نوگرایی در شعر امروز ما»، ترجمه موسی اسوار، نگاه نو، ش ۸۳، پاییز ۱۳۸۸، ص ۹۵؛
- آدونیس، «تنها آب پاسخ عطش نیست»، ترجمه موسی اسوار، نگاه نو، ش ۹۰، تابستان ۱۳۹۰، ص ۸۷؛
- احسان عباس، «مقدمه‌ای بر تاریخ نقد ادبی: نقد شعر عربی» ترجمه موسی اسوار، نامه فرهنگستان، شماره ۴۷، پاییز ۱۳۹۰، ص ۹-۴۲؛
- تامر، زکریا، «ببرها در روز دهم: پیشگامان شعر امروز عرب»، ترجمه موسی اسوار، سمرقند، ش ۱۷، بهار ۱۳۸۶، ص ۱۸۶-۱۹۱؛
- طه حسین، «ادبیات و تاریخ نگاری آن»، نامه فرهنگستان، ش ۵۷، پاییز ۱۳۹۴، ص ۶-۶۱؛
- محمود درویش، «تناظر شعر و مقاومت»، ترجمه موسی اسوار، بخارا، شماره ۶۴، آذر و اسفند ۱۳۸۶، ص ۵۴۳-۵۵۰؛

- محمود درویش، «جمله‌ای موسیقایی»، بخارا، ش ۶۴، آذر و اسفند ۱۳۸۶، ص ۵۵۵-۵۵۶؛
- محمود درویش، «تولد در چند مرحله»، نشر دانش، س ۲۳، شماره ۱۱۸، بهمن و اسفند ۱۳۸۸، ص ۳۰-۳۲؛

مصاحبه‌ها

- «متن نه باید بوی ترجمه دهد نه بوی ویرایش: گفت و گو با استاد موسی اسوار»، مترجم، س ۳۴، ش ۸۵، تیر ۱۴۰۳، ص ۲۸-۴۵؛
- «ترجمه راهی برای شناخت همدیگر و زدودن سوء تفاهم‌ها: گفتگو با استاد موسی اسوار»، فردان، س ۵، ش ۴، پیاپی ۱۸، تابستان ۱۴۰۲، ص ۱۵-۵۰؛

جوایز

اسوار در سال ۱۳۷۴، در تجلیل از خادمان نشر عنوان ویراستار برگزیده را دریافت کرد. او در سال ۱۳۹۰ نیز شانزهمین جایزه کتاب فصل را برای ترجمه کتاب اگر باران نیستی فزین، درخت باش دریافت کرد. او همچنین در سال ۱۴۰۲، موفق به دریافت جایزه مترجم برتر در بخش ترجمه از عربی به فارسی، در چهاردهمین جشنواره بین‌المللی فارابی، شد.

اسوار در همایش‌های متعددی شرکت کرد و سخنرانی‌های متعددی در تونس، قطر، کویت، دمشق، و بیروت داشت؛ اما به گفته خودش هرگز برنامه‌ای برای اقامت در سرزمین دیگری نداشت.

نتیجه

موسی اسوار به واسطه تسلط بر زبان فارسی و عربی و آشنایی با زبان انگلیسی و علاقه مندی به ترجمه و ویرایش شخصیتی جامع در فرهنگ ایرانی و حوزه زبان و ادب فارسی است. او در قامت یک محقق، مؤلف، مترجم و ویراستار دغدغه مند، با آمیختن دانش فلسفی، زبانی و ادبی، پل‌های مستحکمی میان دو فرهنگ بزرگ ایران و عرب بنا نهاد. توجه به آرمان مقاومت و فلسطین به او شخصیتی متمایز بخشید. تعهد او به امانت‌داری در ترجمه و پاسداری از زبان فارسی، چه در مقام مترجم، چه در مقام ویراستار و چه در جایگاه مدیر فرهنگی، او را به یکی از شخصیت‌های کم‌نظیر در تاریخ فرهنگی معاصر ایران تبدیل کرد. میراث او در حوزه ترجمه شعر مقاومت و کلاسیک عرب و اهتمام او به ویرایش، مایه غنای زبان فارسی است.

منابع

«ترجمه راهی برای شناخت همدیگر و زدودن سوء تفاهم‌ها: گفتگو با استاد موسی اسوار»، فردان، س ۵، ش ۴، پیاپی ۱۸، تابستان ۱۴۰۲.

«متن نه باید بوی ترجمه دهد نه بوی ویرایش: گفت و گو با استاد موسی اسوار»، مترجم، س ۳۴، ش ۸۵، تیر ۱۴۰۳.

* با توجه به اهمیت مصاحبه‌های استاد موسی اسوار با نشریه‌های معتبر فردان و مترجم و همچنین چند خبرگزاری معتبر، بیشتر داده‌های مقاله در گزارش زندگی استاد موسی اسوار مستند به این آثار بوده است.

